
Marijan Jurčević

STRAH OD GLOBALIZACIJE?

Prof. dr. sc. Marijan Jurčević, Teologija u Rijeci

UDK: [233 : 241.51] 316.42

Izvorni znanstveni rad

Da se događa globalizacija, svima je očito, međutim nije jasno što se događa s čovjekom i njegovim putem u budućnost. Očito nam je da ima onih koji čekaju 'čudesu' u globalnom svijetu, dok se drugi straše i vide skori smak svijeta.

Prema kršćanskom shvaćanju čovjeka tri su bitne kreposti: vjera, nada i ljubav. Bez ove tri kreposti čovjek ne može živjeti normalno ni potpuno. Ovo razmišljanje osvrće se samo na jednu krepost, na nadu. Ova je krepost svjetlo prema budućnosti i stimulans sadašnjeg življenja i djelovanja. Nju možemo imati i ne imati, možemo ju stimulirati i likvidirati. Kakvo je ozračje za ovu krepost u globalnom svijetu u kojem se miješaju razne religije i kulture, u svijetu koji je sve relativizirao? Stoga bismo mogli reći još preciznije, što je s kršćanskom nadom u ovome promjenjivom, univerzalnom svijetu?

Nada je istovremeno najotvorenija, s druge strane najzatvorenija. Koliko se puta izjednačava nadu sa željom. Ona je ipak dublja i realnija od želje. Ona zahvaća cijelog čovjeka. Sve ciljeve možemo svrstati pod nadu, zato bi se moglo reći da je ona sinteza svih ciljeva i završetaka. Kršćanski bismo mogli reći da je nada put prema 'Obećanoj zemlji', put prema vlastitom i zajedničkom ostvarenju. Prema tome nada je uvijek pozitivno usmjerena.

Ako pogledamo u povijesti mjesto nade, tada uočavamo dvojnost: opoziciju između vertikalne nade, one koja je okrenuta prema gore, i horizontalne nade, one koja je usmjerena prema naprijed. Prva kao da karakterizira prijašnju civilizaciju dok ova druga karakterizira globalni svijet. Po sebi kršćanska nada trebala bi imati i jednu i drugu karakteristiku - gore i naprijed.

Nada je karakteristična za mlade, dok kod starijih konstatiramo ili 'živu' nadu ili beznade. S ovom konstatacijom može se procjenjivati i nadu današnjeg globalnog čovječanstva. „Ako ne budete kao djeca...“ Trajni je to stav Biblije, a to znači i kršćanstva.

Globalnom svijetu prošlost je manje važna od budućnosti, početak od završetka...Zato je nada bitna jer nam je puno dinamič-

nija od običnog projekta za budućnost. Isto tako, nada 'omogućuje' čovjeku već sada započeti živjeti budućnost.

Koja je nada prisutna u današnjem svijetu, današnjoj Europi koja više ne nosi ime kršćanske, kao ni u medijima? Tko je danas još ostao raspirivati nadu jer bez nje budućnost je ili utopija ili strah? A kršćanska nada nije mašta ni utopija nego dinamika i energija koja nosi naprijed. Ona nije proizvod ideologije, pa ni vjerovanja već dar koji se ima i živi.

Globalizacije se ne treba strašiti nego ju pametno živjeti prožeti vjerom, nadom i ljubavlju.

Ključne riječi: čovjek, globalizacija, budućnost, strah, nada.

* * *

Kad se zajaši na tigra, nema silaska. Treba samo pametno jahati. (kineska mudrost) Je li ova slika slika globalizacije?

Riječ globalizacija riječ je koja se danas najviše upotrebljava za modernost. U početku se izraz upotrebljavao za ekonomsko zbivanje, pa iza toga i u kulturi s negativnim predznakom. Globalizacija koja se događa pred našim očima jest liberalna globalizacija, to znači uređenje svijeta prema filozofiji liberalizma: individualni hedonizam, dinamizam konkurencije, tržišne vrijednosti... Znači, globalizacija je više od ekonomije, ona je etička reorganizacija.¹

Današnji govor o globalizaciji zamjenjuje nekadašnju temu o krizi ili o napretku u današnjem svijetu. Globalizacija je zavladała svijetom, što je svima očito, a više se govori o onima koji su protiv globalizacije negoli o samoj globalizaciji. S druge strane ima straha od globalizacije, počevši od ekonomije do kulture, osobito u malim zemljama. I problem je vrlo kompleksan. Razloga ima za globalizaciju, ali i protiv nje.

Evo jednog primjera straha od globalizacije. Dr. Zdravko Tomac u intervjuu za katoličko glasilo *Mi* (svibanj 2007.) govori o globalizaciji i globalizmu:

„Živimo u suptilnom novom dragovoljnom totalitarizmu. Živimo u novom kolonijalizmu, koji se, ako nije prijeko potrebno, ne nameće topovima, vojskom, klasičnim ratom i osvajanjem. Bolje od

¹ Usp. P. CALAME, *Du bon usage des mots*, u: P. VILAIN, *Les chrétiens et la mondialisation*, DdB, Paris, 2002., str. 131 – 135.

topova i tenkova to rade banke, kapital, trgovački lanci, internet, televizija, mediji, masovna kultura, kojima globalisti stanovništvo i čovjeka dovode u potpunu ovisnost. Ni ratovi i gruba sila, naravno, nisu isključeni. Njih se koristi kada “meki“ totalitarizam ne uspijeva zaštititi interese vladara svijeta.

Cijeli svijet postaje logor kojim upravlja “veliki brat“, a ljudi u tome logoru uvjereni su da su slobodni. Čovjek sve više i gotovo isključivo proživljava stvarnost posredovanjem medija. Čovjek se tome opire, ali na kraju većina prihvaća tu virtualnu stvarnost koju mediji ne samo posreduju nego i stvaraju.

Nikada u povijesti čovječanstvo nije ovisilo o volji tako malog broja ljudi koji su u svojim rukama koncentrirali tako golemu moć. Veliki mozak – čarobno oko televizora i kompjutorskog ekrana, upravlja ljudima i misli umjesto njih.

U tome kontekstu globalisti tu svoju novu utopiju pokušavaju izgraditi na načelu autoritarnosti i na neprijateljstvu prema svakoj posebnosti i različitosti.

Cilj je globalista potpun nadzor nad čovjekom, od rođenja do smrti, genetičko preoblikovanje čovjeka, biokemijskim sredstvima pretvaranje čovjeka u slabo i ovisno biće, biće bez volje i osobnosti.

Bombardiranjem ljudi tisućama nepotrebnih i beznačajnih poruka te negativnih vijesti lomi se sposobnost čovjeka da misli svojom glavom.

Stvara se kod ljudi osjećaj krivnje ako su drukčiji, ako se ne prilagode, proglašava ih se konzervativnima, primitivnima, zaostalima, nacionalistima i ognjištarima.

Stvaraju se metafizika i teologija megastroja, što eliminira ljudsku osobnost i čovjekov identitet. Veliki mozak – veliki kompjutor – emitira milijune zraka. Ljudski se mozak pretvara u primatelja, prenositelja i ostvaritelja tih naloga. Čovjek ne pruža otpor. Dragovoljno prihvaća novo ropstvo i neslobodu. Čovjek je sretan i zahvalan što su ga oslobodili slobode i odgovornosti, što su ga doveli u ugodnu poziciju da ne mora odlučivati o svojoj sudbini nego

se može samo prepustiti “sreći“ koju mu osigurava ‘veliki brat’, tj. Veliki mozak.

Suvremeni čovjek sve više postaje žrtvom novog ropstva, jer ga teror masovnih medija i ideologija ateističkog hedonizma ne samo potiče nego i prisiljava na unutarnje ropstvo u kojemu se sloboda ostvaruje kao sloboda zadovoljavanja sirovih strasti i svega najjadnijeg i najbjednijeg u čovjeku.“²

1. Globalizacija je vrlo kompleksna.

Globalizacija je vrlo kompleksan fenomen. To je najživlja i naj snažnija internacionalizacija, polazeći od poduzeća, preko kulture do jezika. S globalizacijom nastaju socijalne, političke, etičke, pa i religijske promjene. Stvorena je satelitska televizija, kao da se stvara europska ‘nacija’, međunarodni sudski tribunal... I europska novčanica euro dio je globalizacije. Francuzi zato globalizaciju i nazivaju mondijalizacijom (*mondialisation*). Ona ne ide glatko, kao što sam već spomenuo, ima vrlo jakih pokreta otpora po svim kontinentima (protesti u Davosu (Švicarska), Denveru (SAD), Seattleu 1999. (SAD), Genesu 2001.).

Pitanje stanja religioznosti u globalizaciji svijeta vrlo je interesantno. Jednostavno može se reći da globalizacija nije opasnost za religioznost. Svjetonazori i pokreti koji su išli za dokrajčenjem religije već su stvar prošlosti. Iako Huntington misli da će u globaliziranom svijetu najveća konfliktnost nastajati radi religijskih razloga (sukob civilizacija). Zato nam se i nameće pitanje odnosa globalizacije i religija, pa i religijske nade. Ovo se osobito odnosi na dvije univerzalne religije – kršćanstvo i islam.³ I jedna i druga religija otvorene su svim ljudima, isto tako nastoje imati zaokružen nazor na svu stvarnost. Zato i postoje nazivi ‘kršćanski svijet’ i ‘muslimanski svijet’. Drukčije je s ‘regionalnim’ religijama. Ima nekih religija koje se mogu globalizirati (učiniti svjetskom) iako po sebi nisu ‘univerzalne’.

² Prof. dr. Zdravko TOMAC, u: *Mi*, katoličko glasilo, Zagreb, svibanj 2007., str. 16.

³ Usp. Samuel P. HUNTINGTON, *Sukob civilizacija* (prijevod), Izvori, Zagreb, 1998.

Kad se razmišlja o globalizaciji s pozitivnog stajališta, može se jako puno i pozitivno imaginirati kao o obećanoj zemlji, s druge strane ima znakova da je globalizacija otvaranje vrata svjetskom imperijalizmu koji sve pretvara u interes profita. I u takvom svijetu postavlja se pitanje nade, čak i pitanje čovjekove budućnosti.

Globalizacija je izazov za cijelo čovječanstvo i za sve religije. Ona nosi sa sobom dobre i loše elemente, zapravo i dobri i negativni elementi čovječanstva postaju svima poznati i pristupačni. Zato oni koji su manje svjesni sebe, svoje kulture i svoje religioznosti bit će u velikoj opasnosti, a drugima je globalizacija izazov.

Iako tenzija prema globalizaciji postoji od početka čovječanstva, danas su mogućnosti bolje i realnije za njezino ostvarenje. Zato globalizacija realno izgleda kao novost koja je utisnuta u ljudsku povijest. Stoga neki globalizaciju podrugljivo nazivaju 'kasinom bez granica'.⁴

Mnogi konflikti globalizacije nisu baš novi nego su više umnoženi i postali su svjetski. Ipak pojavljuju se novi konflikti bilo na ekonomskom, bilo političkom ili kulturnom planu.

2. Kriza identiteta

U ovo vrijeme možemo reći da su ideologije umrle, a time se izgubila i ideologija kojom su se mnogi identificirali i u njoj nalazili viziju svoje budućnosti, svoje nade. Mnogi ovo doživljavaju kao konfuziju i beznade, dapače, vide da se gube. Isto je s pitanjem je li globalizacija uzrokovala gubitak identiteta ili su se koincidencijom poklopili? Neki misle ili se pitaju je li kriza 'kći' ili 'plod' globalizacije.⁵ A globalizacija je prešla i nadmašila ekonomiju pa je zahvatila sve pore života.

Znači globalizam ne zahvaća samo ekonomiju nego se proteže na cijelu osobnu i zajedničku egzistenciju. U ovom smislu može se reći da globalizacija ima prizvuke pa i pretenzije 'totalitarizma'. Time čovjeka svodi na potrošača, imaginarno biće. Dovodi u pitanje njegovu osobnost i individualnost.

⁴ Usp. Pierre VILAIN, *Les chrétiens et la mondialisation*, DdB, Paris, 2002.

⁵ *Isto*, str. 71.

Otapa se osobni i drugi (nacionalni, religiozni) identitet. Izmiješao se 'jug' i 'sjever', 'istok' i 'zapad', izmiješale su se religije. Čak kao da je prestalo vrednovanje vlastitog mišljenja i uvjerenja.

Nema dvojbe da nastaje promjena u poimanju čovjeka i humaniteta. Sjetimo se samo vrednovanja ljudskih prava. To je skoro postalo svojinom cijelog čovječanstva, barem deklarativno. Pa vrednovanje žene što nije prihvaćano u nekim religijama i kulturama. Može se reći općenito, svugdje se počinju uvažavati neke općeljudske vrednote.

Ljudska je sloboda također postala vrlo cijenjena i poštivana. Time se polagano nadilazi sve totalitarizme i fundamentalizme, bilo nacionalne bilo religiozne. Svi ljudi imaju pravo na informiranost i obrazovanje. Nažalost, to pravo još je samo u fazi 'svi imaju pravo', a u praksi u mnogim zemljama svijeta to je još samo čežnja. Također naobrazba postaje životnom nuždom da bi se moglo živjeti datosti civilizacije. Isto je tako naobrazba potrebna da se sačuva svoj život i identitet.

Rađa se također i novo zajedništvo. Tome doprinose novi mediji, osobito internet. Čovječanstvo je postalo jedno 'globalno selo' u informativnom značenju. Ovim se događa rastakanje vjekovnog vrijednosnog sustava, a iza toga pojavljuju se nove i velike poteškoće. Kao da se sustav vrednota postavlja naopako. Iz svega ovoga nastaju mnoge krize i napuštenosti.

3. Reakcija Crkve – Drugi vatikanski sabor i globalizacija

Kako se snalazi ili kako se snašla Crkva u globaliziranom svijetu? Vrlo su različiti odgovori. Skoro bi se moglo reći da oni koji su opredijeljeni za Drugi vatikanski sabor podržavaju globalizaciju i kao da se u njoj snalaze, drugi opet, koji se nisu snašli s Koncilom, isto se tako nisu snašli ni s globalizacijom, odnosno ne prihvaćaju je.⁶ Možda se Crkva i ne snalazi u globalizaciji, osobito u svećeničkim zvanjima, pa i u vodstvu nekih ustanova. Nekada su časne sestre

6 Isto, str. 73.

vodile većinu školstva u Kanadi, a danas su sve škole u laičkim rukama. I još je dosta drugih katoličkih pokreta na zapadu isparilo.

Neki (konzervativni krugovi) postavljaju pitanje jesu li Koncil i Ivan XXIII. otvorili Pandorinu kutiju pa se putem unutarnje slobode otkrilo sve i svašta i je li to početak globalizacije u Crkvi. Njegova enciklika *Mater et Magistra* otvorila je vrata diskusiji o odnosu ekonomskih sila i socijalnih čimbenika (br. 59, 60). Enciklika pokazuje uzajamnost u kojoj živi današnji čovjek. Jednostavno danas smo organski povezani, a iz ovoga proizlazi potreba veće zrelosti i odgovornosti, kao i veća opasnost.

Tako vidimo da proces slijedi ovim smjerom: prvo globalizacija ‘stvari’ pa iza toga globalizacija ljudi.⁷ Iz ovoga je proizišlo ili proizlazi da se mala svjetla (mali narodi) ne primjećuju među velikim svjetlima (velikim narodima). I tako će globalizacija polagano gasiti male narode i male kulture.⁸

Neki čak globalizaciju nazivaju sveopćim liberalizmom⁹ što znači da se daje prednost novcu pred čovjekom kao osobom. Jasno da je ovakvo shvaćanje globalizacije neprihvatljivo i da se formiraju skupine protiv globalizacije.

Kako na ovo reagira Crkva? Što se tiče ekonomski globalnih kretanja, tu se pokazuje ignorantski. Dosta dugo ona se predstavlja kao ‘majka i učiteljica humanosti’. Ona raspravlja o zakonima i kriterijima, ali malo o njihovoj primjeni.

Kako se snalazi ili kako će se snaći Crkva u ovome globalnom kapitalizmu i imperijalizmu? Igra s kapitalizmom očito nije rješenje. Možda joj ostaje protest siromaštvom,¹⁰ kao što je to u svoje vrijeme učinio sv. Franjo. Tako je Crkvi nada u ‘siromaštvu’. Ali da bi tome vidjela svoju nadu, treba se obnoviti u svetosti i duhovnosti.

Svakako ovoga časa treba stavljati naglasak na čovjekov poziv za suradnju u stvaranju svijeta. Čovjek je pozvan kultivirati svijet i to je njegov poziv. Toga se ne treba strašiti, dapače globalizirani svijet pruža veće mogućnosti. Svijet bi trebao postati ‘kućom za sve

7 Usp. *Faut-il avoir peur de la mondialisation?*, Albert Rouet, DdB, 2000.

8 Usp. Marcel MAGUCHET, *Les habits neufs du complot mondial*, u: *L'Histoire*, Novembre 2002, str. 54-55.

9 Usp. Pierre VILAIN, op. cit., str. 91.

10 Usp. *Faut-il avoir peur de la mondialisation?*, Albert ROUET, DdB, 2000.

ljude', 'mjestom života'. Na čovjeku, na nama je hoće li svijet biti 'mjesto života' ili mjesto smrti'.¹¹

Zato za promjenu svijeta, za bratski i pravedniji svijet nije dovoljna samo želja, potrebno je i poznavanje da bi se pronašlo bolje puteve. U ovoj perspektivi ni u kojem slučaju ne treba se bojati globalizacije ako se bolje upozna svijet i njegov razvitak. Potrebno nam je dobro poznavanje svijeta pa će biti manje straha od njegove budućnosti.

Liberalizam, etiketiran globalizmom, preferira novac pred čovjekom. Ovo je očito neprihvatljivo s humane strane, a i s religiozne, kršćanske. Ali radi ovoga ne smije se zaustaviti razvoj bilo u znanosti bilo u društvenim odnosima. U ovome osobito Crkva ima iskustva jer je ona tradicionalno na poziciji 'majke i učiteljice humanizma'. Potrebno je tražiti i iznaći ekvilibrij između globalizma i osobnosti, osobnih stavova.

Također se događa izvjestan religijski paradoks između univerzalizma i fragmentalizma. To je slučaj osobito u Latinskoj Americi. Svaki dan nastaju nove 'sekte' ili novi religiozni pokreti. Počevši od onih kršćanskih pa sve do budističkih i šintoističkih. Ovo je događanje vidljivo i kod nas u Hrvatskoj. Za primjer navodim slučaj jednog ličkog gradića čiji je gradonačelnik pripadnik Hare Krišne.

Fragmentiranje i umnožavanje zahvatilo je sve religije svijeta, počevši od Katoličke i Pravoslavne crkve.¹² Sve su se više proširile i više frakcionirale. Tome je primjer Latinska Amerika. Uzmimo za primjer globalizaciju i širenje evanđelja. Godine 1900. evanđelje je bilo prevedeno na 537 jezika, a danas (2007.) prevedeno je na 2005 jezika. Djelomičnih prijevoda ima na 2261 jeziku. Iz ovoga broja prijevoda evanđelja vidi se očitost globaliziranosti kršćanstva.

I islam se globalizira u dvadesetom stoljeću ekonomskom emigracijom na sve kontinente. U većini su suniti, koji broje 85% islamskog svijeta, i 15% šijiti. Iako su isti u vjeri, ipak postoje suprotstavljanja, čak i ratovanja (Irak). A iranski je šijitizam uvijek nešto posebno u islamskom svijetu.

11 Usp. P. VILAIN, op. cit., str. 90.

12 Usp. F. THUAL, *La mondialisation des religions, toujours recommencée?*, u: Hérodote, br. 108/2003, str. 189 – 205.

Svim je religijama otvoren cijeli svijet, samo su neki izuzeci (neke islamske zemlje), što je prije bilo nezamislivo. Zato će globalizacija tražiti veću svjesnost religiozne pripadnosti ne kao zakona nego kao životne inspiracije. Globalizacija ne pogoduje 'običajnoj' religioznosti, ali pogoduje svjesnoj i osobnoj. U svakom slučaju, Katolička crkva i cijelo kršćanstvo po svojoj su naravi otvoreni svim narodima i svim kulturama i civilizacijama. To je bit Isusove poruke: „Idite po svem svijetu, propovijedajte evanđelje!“ Iz tog se poziva kršćanstvo ne treba 'strašiti' globalizacije, dapače, globalizacija će pomoći kršćanskom navještaju.¹³

4. Globalizacija i urbanizacija

Cijelo se čovječanstvo većinski urbaniziralo, a time i otvorilo globalizaciji. Gradovi su po sebi otvoreni globalizaciji.¹⁴ Pa onako kako se ljudi budu snalazili u urbanizaciji, tako će se snalaziti i u globalizaciji. U gradovima se sve 'miješa', pa je zato potrebna jača svijest ako se hoće sačuvati 'svoje' vrednote i svoj identitet, kako osobni tako i religiozni. Isto je tako važno uočiti da su 'geta' u gradovima nešto *passé*. Urbanizacija, nema dvojbe, mijenja ljudske odnose, pa i shvaćanja i vjerovanja. Zato se radi ovoga i osjeća manjak religiozne prakse koja je ovisila o sredini, a manje o osobnom uvjerenju. Ako nekima više nije u gradu vidljiv 'zvonik', ne mora im radi toga biti nevidljiva i Crkva i kršćanstvo. Globalizacija očito traži prestrukturiranje organizacije Crkve i župne zajednice. Globalnoj svijesti i globalnom identitetu potrebna je i vitalnija organiziranost.

Također je vrlo važno uočiti da u globaliziranom svijetu postoji veća potreba ekumenizma i dijaloga među religijama. I sve to, što je očito, nije minus nego plus za međureligijsko razumijevanje.¹⁵ Tek će se tako religije i Crkve životno primaknuti jedne drugima.

Tako će religijsku globalizaciju stimulirati i ubrzavati ekonomska i politička, pa i kulturna. Zdravu religioznost globalizacija

13 Usp. D. HERVIEU-LÉGER, *Le Pèlerin et le Converi*, Flammarion, coll. 'Champ', Paris, 1999.

14 Usp. M. JURČEVIĆ, *Grad i globalizacija*, u: Izvješće Prve sušačke gimnazije u Rijeci, 2001./2002.

15 Usp. F. THUAL, *La mondialisation des religions, toujours recommencée?*, u: Herodote, 108, 2003., str. 189 – 205.

ne bi trebala strašiti. Možda je opasnost 'običajnoj' i kulturnoj religioznosti, to jest religioznosti koja se usko vezala uz određene običaje i određenu kulturu i naciju.¹⁶

Kad je riječ o opadanju religioznosti i globalizaciji, potrebno je napomenuti da nije u porastu nevjerovanje ili ateizacija već više religiozno prakticiranje i religiozni utjecaji na svakodnevno življenje, kako sam već rekao, pojedinaca i skupina. Na to islam reagira dosta radikalno i fundamentalistički. Ne prihvaća globalizacijski relativizam ni odvajanje religije od svakodnevnog ponašanja i vladanja, pa ni od politike.

Postavlja se pitanje spoznaje tendencija koje su usmjerene bilo prema integrizmu ili deregularizaciji? Kako je rekao pokojni Malraux, XXI. stoljeće bit će religiozno, ali vjerojatno ne na način XX. stoljeća, a osobito ne prijašnjih vjekova. Ovo vrijedi za sve religije.¹⁷ Ovo isto tako ne znači nestajanje religije i religioznosti, čega se neki straše. U svakom slučaju treba skrenuti pozornost da globalizam ne znači dereligiozaciju. A isto tako imaju pravo i oni koji postavljaju takva pitanja i koji se straše.

Globalizacija očito zahtijeva redefiniciju modela religioznosti, i to odnosa duhovnog i svakodnevnog. Nekada su religijske organizacije modularale religioznost prema svakidašnjici. Zato neki misle da globalizacija vodi nestanku religioznosti, a meni se čini da globalni svijet sekularizira religiju, emocionalno i dogmatski, kako pokazuje Françoise Champion u svojoj knjizi o emociji i religiji.¹⁸

Također se osjećaju i negativne posljedice globalizacije, osobito u gradovima. Zrak više nije zdrav, voda i zemlja razboljele su se. Stoga to sve traži da se živi informiranije o sredini u kojoj ljudi žive. Osobito u velikim gradovima jer ni su više 'izolirani' od prirode, zato je i veća opasnost za zdravlje u gradovima. Čak se u nekim velegradovima u svijetu osjeća 'bijeg' iz gradova.

U globaliziranom svijetu, a to je najprije u gradovima, potrebno je izgraditi stabilniju samosvijest. Veća pluralnost u društvu

16 Usp. radove Danièle HERVIEU-LÉGER, posebno *Le Pèlerin et le Converti*, Flammarion, coll. „Champ“, Paris, 1999.

17 Usp. F. THUAL, op. cit., str. 204.

18 Usp. F. CHAMPION, *De l'émotion en religion*, Éd. Du Centurion, Paris, 1990.

zahtijeva veću samosvijest. A grad čovjeka uči različitostima, uči ga da je svijet različit. I da je to normalno, a ne apokaliptično. U ovome smislu globalizacija se razlikuje od ideoloških identifikacija, od komunizma. Ponavljam, globalizacija nema ideologiju. Stoga različitosti ne treba skrivati i poništavati. U različitostima treba rasti i različitost usvajati kao normalnost, a ne kao strah.

5. Globalizacija - nova utopija?

Revolucija je nikla u Francuskoj, komunizam u Rusiji, globalizam u Americi. Prve dvije 'utopije' isparile su, a treća je u događanju. Za neke ova treća utopija bez ideologije ima izgleda za uspjeh, misle neki, dok drugi misle da će se s njom dogoditi kao i s prve dvije. Iako su svi ljudi za jedinstvo svijeta, ipak ne žele se odreći svoje domovine. Ne žele prihvatiti 'nad-državu'. Nešto slično uspjelo je jedino Katoličkoj crkvi.¹⁹ Crkva ipak nije neka super-država već je cijela njezina povijest priznavala i podržavala različite nacionalnosti.

Globalizacija još potresa mnoge u zapadnim zemljama. Potresa Englesku, Njemačku. Prvenstveno to dovode u vezu s radnim mjestima. Ulrich Beck u svojem članku *Was ist Globalisierung?* (Što je globalizacija?) navodi četiri razloga za šok globalizacije koji je zahvatio Europu. Evo njegovih razloga:

„Prvo, država i društvo vide sebe s primarno gospodarskom samosviješću – “nacionalizam njemačke marke“, “eksportna nacija“ – posebice pogođenom i ugroženom navodno uvezenom globalizacijom svjetskog tržišta.

Drugo, socijalne države poput Francuske i Njemačke, za razliku od SAD-a i Velike Britanije, pripadaju gubitnicima globalizacije. One su dospjele u mlin socijalne politike u doba gospodarske globalizacije: gospodarski se razvitak otima nacionalno-državnoj kontroli, dok se njezine posljedice – nezaposlenost, migracija, siromaštvo – skupljaju u mrežu nacionalne socijalne države.

¹⁹ Usp. Jean OUSSET, *'A la semelle de nos souliers'*, I Cardinal Feltin, 1956.

Treće, globalizacija u svojim temeljima potresa samopredodžbu homogenog, zatvorenog, zaključivog nacionalno-državnog prostora imenom savezne republike. Nasuprot tome, Velika Britanija bila je svjetsko carstvo, a globalizacija je lijepa uspomena na to. I Njemačka je, doduše, već odavna globalno mjesto po kojemu tumačaju kulturu svijeta i njihova proturječja... Sve je to izišlo na vidjelo na crti rasprave o globalizaciji, pod kojom se najprije misli na denacionaliziranje – eroziju, ali i na moguću transformaciju nacionalne u transnacionalnu državu.²⁰ Četvrti razlog vrijedi samo za sjedinjenje Zapadne i Istočne Njemačke i zato ga ne navodim.

Isti autor u istom članku donosi i sljedeće: „Neoliberalni globalizam ne samo da širi strah i trepet nego politički paralizira. Ako se ništa ne može učiniti, onda na kraju ostaje samo reakcija: zakloni se, ispruži bodlje, naroguši se. U svim strankama zaraženima misaonim virusom globalizma dobivaju na utjecaju protekcionistički reakcijski argumenti i ideologije.“²¹ Isti autor misli da je Europa odgovor na globalizaciju. Europeizacija bi trebala pomoći formiranju nove regionalizacije koja bi spašavala nejake i siromašne. Donekle bi spasila identitet malih zemalja i naroda, kao i njihovih kultura.

Da je globalizacija neka utopija, nema dvojbe. Samo ova je utopija bez ideologije, ali je ipak interesna. Interes je ‘pobjedio’ ideologije. To je očito iz svih politički i socijalnih, osobito ekonomskih deklariranja. Interesu se sve žrtvuje. Zato iz mnogih nadanja od globalizacije kod nekih proizidu velika razočaranja.

Istina je da je globalizacija svela na minimalnu mogućnost svjetski rat, ali zato se događaju ‘mali ratovi’ koje izvode veliki u ime svjetske sigurnosti. Je li i ovo jedna utopija (ideološka) zamijenjena drugom (imperijalističkom)? Ovako pred globalizacijom razmišljaju pesimisti. Ipak ne treba se bojati sijati sjeme budućnosti.²²

U procjepu između optimističkog i pesimističkog stava, između optimističkog utopizma i pesimističkog pragmatizma potrebno je biti što realniji i svjesniji svega zbivanja. Kako globalizaciji dati

20 Citirano prema: Ulrich BECK, *Virtualni porezni obveznici*, u: Treći program Hrvatskog radija, br. 60, 2001., str. 12.

21 ISTI, u istoj reviji, str. 19.

22 Usp. Pierre VILAIN, *Les chrétiens et la mondialisation*, DdB, Paris, 2002., str. 146-147.

‘ljudsko lice’ usprkos imperijalističkom interesu? Odgovor trebaju dati zajednice i pojedinci. Pojedinci daju ljudsko lice zajednici i čovječanstvu. Tako je bilo, tako će i biti.

6. Globalizam i materijalizam

Dana 27. travnja 2001. Vatikan i Talijanska biskupska konferencija iznijeli su svoj stav o globalizaciji – sudjelovali su članovi Pontifikalne akademije socijalnih znanosti. Sažetak bi se mogao izreći ovako: „Ova globalizacija bez pravila novo je ime za kolonijalizam.“²³ Nastaje nova kultura koju je vrlo teško definirati, a ona otežava odgoj za vrijednosti. Globalizacija čak sve vrijednosti realno materijalizira. Stoga bi se s ovog stajališta moglo reći da je globalizam vrlo rafinirani materijalizam, što indirektno vodi prema ateizmu i pražnjenju bilo kojih apsolutnih načela. Problem je u tome što se sve postavlja u pitanje i što se proba dobro i zlo. Ipak ni pesimisti globalizma ne vide u globalizaciji samo loše.

Kad ovdje upotrebljavamo riječ materijalizam ne treba značiti i ateizam nego prvotnu okupiranost čovječanstva materijalnim dobrima, kapitalom. A iz ovoga proizlaze posljedice zapuštanja svih drugih vrлина i vrijednosti. Čak dolaze u pitanje humanističke i teološke vrednote. Gubi se iz vida čovječnost i božanstvenost, iako se ne niječu, ali se o njihovoj vrijednosti ne vodi puno brige. Zato nije čudo da neki religijski fundamentalisti ustaju protiv ovog oblika globalizacije. Pa stoga i nazivaju globalizaciju ‘kasinom bez granica’ (*casino sans frontières*), kako smo već prije spomenuli.²⁴

Cijela globalizacija – novo vrijeme liberalizma - rezimira skoro dosadašnju povijest. U početku je novac. On je središte i oko nje ga se sve vrti. On je i religija i materijalizam. On je ‘nepogrešiva’ dogma današnjice. Ne prihvaća nikakvu kritiku pa se cijela politika i kultura oslanjaju na financijsku ekonomiju, što znači da i njima vlada novac.

²³ *Isto*, str. 163.

²⁴ *Usp. Isto*, str. 19.

7. Ipak optimizam

Budućnost je izrazito otvorena. Ona je obećanje. Bog ju trajno pripravlja, prema religioznom shvaćanju, svim ljudima. Zato su i vjernici, kršćani pozvani mijenjajući svijet otvarati mogućnosti budućnosti. Vjera im ne kaže kako – konkretno – sagraditi svijet mira i prijateljstva. Ona samo otvara horizont, ona otvara put koji nema kraja. Ona otvara nadu. A na putu će uvijek biti ovih ili onih problema.

Budućnost je otvorena, iako je rizična. Rizik je neizbježan, osobito stoga što težimo mijenjati svijet, micati ga naprijed. U ovome se sastoji proročka, profetska opredijeljenost, prema proroku Izaiji. Svatko je danas pozvan da bdije nad sobom i svojom budućnošću više negoli jučer, pozvan na aktivno bdjenje i kreativnu imaginaciju. Tako mnoge stvari koje izgledaju utopija postaju realnost.

Danas je vrlo važno da čovjek shvati kako je subjekt, a ne objekt povijesti i budućnosti. Skeptici se globalizma boje da ne zavlada neka planetarna demokracija i neko planetarno mišljenje u kojemu će se utopiti pojedinci, pojedini narodi, pa i kulture i religije. Možda danas kršćanima XXI. stoljeća odjekuje Isusov poziv ribarima na Tiberijatskom jezeru: „Bacite mreže na drugu stranu!“ Ovo znači da se treba drukčije postaviti i drukčije angažirati u sadašnjem svijetu.

Vrlo je interesantan intervju s kardinalom D. Tettamanzijem o globalizaciji koji je dao katoličkom dnevniku ‘Avvenire’, i koji je objavljen 1. lipnja 2001. Upiti novinara govore koliko i odgovori. Prvo je pitanje: „Malo je riječi koje su danas toliko sotonizirane, odnosno uzvisivane kao što je riječ ‘globalizacija’. Crkva smatra da globalizacija po sebi nije ni dobra ni loša nego to postaje u odnosu na posljedice za pojedinca i narod. Teza protivna koliko ‘turbokapitalistima’ toliko i dijelu ‘naroda iz Seattlea’, koji je unaprijed ‘protiv’.“²⁵ Ponavljam, pitanja su jednako vrijedna koliko i odgovori. Odgovori su realni i otvoreni, iako se sa ‘strahom’ staje pred događanje globalizacije. Ona je opasna, ali može biti i dobra!

²⁵ Vidi Dionigi TETTAMANZI, *Kršćanstvo i globalizacija*, (prijevod), Verbum, Split, 2003., str. 79-86.

Fearing the Globalisation?

Summary

It is obvious that a globalisation is going on, but it is not so obvious what's going on with the mankind and his path to the future. There are people expecting "miracles" from a globalized world, while others are filled with fear, perceiving it almost as the end of the world.

According to the Christian anthropology, there are three main virtues: faith, hope and love. Without these three virtues, a man can not live normally nor fully. This reflection deals only with one virtue: hope. Hope is the light directed towards the future, a stimulation for the present life and action. We can nurture hope, but we can also destroy it. What are the perspectives for this virtue in the globalized world, while different religions and cultures interfere with each other, in a world where everything tends to be relativized? Precisely, what is happening to the Christian hope in a changing, universal world?

Hope is opened and introverted at the same time, often equalled with wish or desire. Nevertheless, since hope involves the entire man it is deeper and more real than a wish. All goals can be understood as hope, therefore hope is a synthesis of all goals and finalities. From a Christian standpoint, hope is the way towards the "promised land", towards an individual and communal realisation, hence it has a positive direction. A historical analysis will show a duality: the opposition between the vertical hope, tending towards high (a sign of a former civilisation), and a horizontal hope, prospected forward, which characterises the world affected by globalisation. The Christian hope should have both traits: directed towards high and forward.

Hope is a feature of young people, while the elderly have either a "live hope" or hopelessness. This is a possible criterion for hope of the global community: "if you do not become as children..." This is a permanent position of the Bible, therefore of the Christianity too.

Past is less important than the future for the globalised world, the beginning is less important than the ending. From this standpoint, hope enables the man to start living the future.

What kind of hope do we have in the contemporary world, in the contemporary Europe, which is not called Christian anymore, as well as in the media? Who is left to ignite the hope? Without hope the future will be either utopia or fear. Christian hope is not a fantasy or a utopia, it is a dynamic and an energy taking us forward. It is not a product of an ideology or of a belief: it is a gift to be lived. Globalisation should not be a source of fear, but it should be lived filled with love, hope and faith.

Key words: man, globalisation, future, fear, hope.